

Міністерство освіти і науки України
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Кафедра менеджменту (№ 602)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова НМК № 3

Філон Л.О. Філіпковська
(підпис) (підпис та прізвище)

«31 серпня» 2020 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА ОБОВ'ЯЗКОВОЇ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

Менеджмент

(заповнюється викладачем)

Галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Спеціальність: 051 «Економіка»

Освітня програма: «Економіка підприємства»

«Економіка підприємства. Скорочена форма навчання, 3 роки»
(наблюдання освітньої програми)

Галузь знань: 07 «Управління та адміністрування»

(заповнюється викладачем)

Спеціальність: 071 «Облік і оподаткування», 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», 073 «Менеджмент», 075 «Маркетинг», 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», 076 «Експертиза товарів та послуг»

(заповнюється викладачем)

Освітня програма: «Облік і оподаткування», «Облік і аудит», «Фінанси, банківська справа та страхування», «Фінанси, банківська справа та страхування. Скорочена форма навчання, 3 роки», «Менеджмент», «Логістика», «Управління проектами», «Маркетинг», «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», «Експертиза товарів та послуг»

(наблюдання освітньої програми)

Галузь знань: 28 «Публічне управління та адміністрування»

Спеціальність: 281 «Публічне управління та адміністрування»

Освітня програма: «Менеджмент організацій і адміністрування»

Галузь знань: 29 «Міжнародні відносини»

Спеціальність: 292 «Міжнародні економічні відносини»

Освітня програма: «Міжнародна економіка», «Міжнародний туристичний бізнес»

Форма навчання: денна

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Харків 2020 рік

Робоча програма Менеджмент

(назва дисципліни)

для студентів за спеціальностями:

051 «Економіка», 071 «Облік і оподаткування»,
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»,
073 «Менеджмент», 075 «Маркетинг»,
076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»,
076 «Експертиза товарів та послуг»,
281 «Публічне управління та адміністрування»,
292 «Міжнародні економічні відносини»

освітніми програмами:

«Економіка підприємства», «Економіка підприємства. Скорочена форма навчання, 3 роки»,
«Облік і оподаткування», «Облік і аудит», «Фінанси, банківська справа та страхування»,
«Фінанси, банківська справа та страхування. Скорочена форма навчання, 3 роки»,
«Менеджмент», «Логістика», «Управління проєктами», «Маркетинг», «Підприємництво,
торгівля та біржова діяльність», «Експертиза товарів та послуг», «Менеджмент організацій
та адміністрування», «Міжнародна економіка», «Міжнародний туристичний бізнес»

« 27 » серпня 2020 р., – 11 с.

Розробник: Доронін А. В., зав.каф.602, д.е.н., професор

(прізвище та ініціали, посада, науковий ступінь і вчене звання)

Робочу програму розглянуто на засіданні кафедри менеджменту (№ 602)

(назва кафедри)

Протокол № 1 від « 31 » серпня 2020 р.

Завідувач кафедри д.е.н., професор

(науковий ступінь та вчене звання)

А.В. Доронін

(ініціали та прізвище)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни (денна форма навчання)
Кількість кредитів – 4	Галузь знань <u>05 «Соціальні та поведінкові науки»,</u> <u>07 «Управління та адміністрування»,</u> <u>29 Міжнародні відносини»</u> (шифр і найменування) Спеціальність <u>051 «Економіка»,</u> <u>075 «Маркетинг»,</u> <u>292 «Міжнародні економічні відносини»,</u> <u>076 «Експертиза товарів та послуг»,</u> <u>073 «Менеджмент»,</u> <u>281 «Менеджмент організацій і адміністрування»,</u> <u>073 «Логістика»,</u> <u>071 «Облік і оподаткування»,</u> <u>072 «Фінанси, банківська справа та страхування»,</u> <u>072 «Фінанси і кредит»,</u> <u>076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»</u> (код і найменування) Освітня програма <u>«Економіка підприємства»,</u> <u>Маркетинг», «Міжнародна економіка», «Менеджмент»,</u> <u>«Експертиза товарів та послуг»,</u> <u>«Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»,</u> <u>«Облік і оподаткування»,</u> <u>«Фінанси, банківська справа та страхування»,</u> <u>«Фінанси і кредит».</u> Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)	Обов’язкова
Кількість модулів – 2		Навчальний рік
Кількість змістовних модулів – 2		2020/2021
3 сем - Індивідуальне завдання - контрольна робота (РК) «Застосування лінійної багатофакторної моделі для дослідження та прогнозування виробничо-господарської діяльності підприємств України на прикладі підприємства (назва підприємства)»		Семестр
Загальна кількість годин – 120; –56*/ 120= 0,47		<u>3</u> -й
		Лекції*
Кількість тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3,5 самостійної роботи студента – 4		<u>32</u> годин
		Практичні, семінарські*
		<u>24</u> годин
		Лабораторні*
		___ годин
		Самостійна робота
		<u>64</u> годин
	Вид контролю	
	модульний контроль, іспит	

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить: $64/56 = 1,14$

*Аудиторне навантаження може бути зменшене або збільшене на одну годину залежно від розкладу занять.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета. Формування у студентів сучасного управлінського мислення та системи спеціальних знань у сфері менеджменту, розуміння концептуальних основ системного управління організаціями; набуття умінь аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища, прийняття адекватних управлінських рішень.

Завдання. Підготовка студентів з питань:

- сутності основних понять і категорій менеджменту та управління законів, закономірних принципів та функцій менеджменту;
- системи методів управління;
- змісту процесів та технологій управління;
- основ планування, здійснення мотивування та контролювання;
- організації взаємодії та повноважень;
- прийняття рішень у менеджменті;
- інформаційного забезпечення процесу управління;
- керівництва та лідерства, стилів управління;
- етики і відповідальності у менеджменті;
- ефективності управління.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких **компетентностей**:

- ЗК2 -Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності та примножувати досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
- ЗК3 - Здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу.
- ЗК4 -Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях
- ЗК5 -Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- ЗК12 -Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
- ЗК15 -Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).
- СК5 – Здатність управляти організацією та її підрозділами через реалізацію функцій менеджменту,
- СК7 – Здатність обирати та використовувати сучасний інструментарій менеджменту.
- СК8 – Здатність планувати діяльність організації та управляти часом.
- СК9 – Здатність працювати в команді та налагоджувати міжособистісну взаємодію при вирішенні професійних завдань.
- СК10 – Здатність оцінювати виконувані роботи, забезпечувати їх якість та мотивувати персонал організації.
- СК11 – Здатність створювати та організовувати ефективні комунікації в процесі управління.
- СК12 – Здатність аналізувати й структурувати проблеми організації, формувати обґрунтовані рішення.
- СК15 – Здатність формувати та демонструвати лідерські якості та поведінкові навички

Програмні результати навчання:

- РН1 – Знати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
- РН3 – Демонструвати знання теорій, методів і функцій менеджменту, сучасних концепцій лідерства.

- РН4 – Демонструвати навички виявлення проблем та обґрунтування управлінських рішень.
- РН5 – Описувати зміст функціональних сфер діяльності організації.
- РН8 – Застосовувати методи менеджменту для забезпечення ефективності діяльності організації.
- РН16 – Демонструвати навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань, бути критичним і самокритичним.

Міждисциплінарні зв'язки:

Дисципліни, що передують вивченню даної дисципліни	Дисципліни, вивчення яких спирається на дану дисципліну
Вища математика Теорія ймовірностей і математична статистика Інформатика Програмне забезпечення фінансово-економічних розрахунків Макроекономіка Мікроекономіка	Економіка підприємства Аналіз господарської діяльності Маркетинг Міжнародна економіка Організація виробництва Фінансовий менеджмент Податковий менеджмент Облік і аудит

3. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1.

Змістовний модуль 1. Сутність, роль та еволюція менеджменту.

Тема 1. Сутність, роль та методологічні основи менеджменту. Менеджмент як специфічна сфера людської діяльності. Система відносин в організації як предмет вивчення менеджменту. Менеджмент як система наукових знань. Менеджмент як мистецтво управління.

Тема 2. Історія розвитку менеджменту. Передумови виникнення науки управління. Існуючі парадигми менеджменту. Класичні та неокласичні теорії менеджменту. Особливості формування сучасної моделі менеджменту України.

Тема 3. Закони, закономірності та принципи менеджменту. Характеристика інтегрованих підходів до управління: процесний підхід; системний підхід; ситуаційний підхід. Закони і закономірності менеджменту. Сутність, природа та роль принципів менеджменту в досягненні мети організації. Класифікація принципів менеджменту.

Тема 4. Функції та методи менеджменту. Поняття функцій менеджменту. Функції менеджменту як види управлінської діяльності. Особливості формування функцій менеджменту. Класифікація і характеристика функцій менеджменту. Загальні та конкретні функції менеджменту. Динамічний взаємозв'язок конкретний і загальних функцій. Сутність та класифікація методів менеджменту.

Тема 5. Процес управління. Процес управління як сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих функцій, методів, управлінських рішень та інших категорій менеджменту. Мета управлінського процесу, його учасники, предмет, засоби здійснення. Управлінський цикл. Управлінські процедури. Особливості процесу управління. Класифікація методів обґрунтування та прийняття управлінських рішень.

Тема 6. Планування як загальна функція менеджменту. Сутність і зміст планування як функції менеджменту, його види та їхній взаємозв'язок. Основні елементи системи планування. Етапи процесу планування. Політика, правила процедури. Класифікація цілей організації. Процес постановки цілей.

Тема 7. Організація як загальна функція менеджменту. Сутність функції організації та її місце в системі управління. Поняття та складові, організаційної діяльності. Повноваження, обов'язки, відповідальність. Процес делегування повноважень і відповідальності. Типи повноважень: лінійні, функціональні. Вертикальна та горизонтальна структуризація управління. Скалярний процес. Вертикальна та горизонтальна координація. Департаменталізація. Взаємодія структур організації.

Модульний контроль

Змістовний модуль 2. Функції, комунікації, ефективність та відповідальність.

Тема 8. Мотивування як загальна функція менеджменту. Значення людського фактора в управлінні організацією. Психологічні та фізіологічні особливості працівника. Поняття мотивування. Принципи врахування інтересів у мотивації. Взаємозв'язок потреб, спонукань, цілей і винагород працівника в процесі мотивування. Теорії і моделі процесів мотивування. Засоби мотиваційного впливу. Стимулювання праці.

Тема 9. Контролювання як загальна функція менеджменту. Поняття контролювання та його місце в системі управління. Принципи і цілі функції контролювання. Етапи процесу контролювання. Модель процесу контролювання. Процес контролювання. Зворотний зв'язок під час контролю. Види управлінського контролювання.

Тема 10. Регулювання як загальна функція менеджменту. Поняття регулювання та його місце в системі управління. Види регулювання. Етапи процесу регулювання.

Тема 11. Інформація і комунікації в менеджменті. Інформація, її види та роль в менеджменті. Носії інформації. Класифікація інформації. Вимоги, що висувуються до інформації. Поняття і характеристика комунікацій. Різновиди. Перешкоди в комунікаціях. Зворотний зв'язок в процесі комунікації. Засоби комунікацій, їх перемоги та недоліки. Комунікаційний процес, елементи та етапи процесу. Комунікаційні перевантаження.

Тема 12. Керівництво та лідерство. Поняття та загальна характеристика керівництва. Керівництво як об'єднувальна функція менеджменту. Основні фактори та визначальні аспекти керівництва. Основи керівництва: вплив, лідерство, влада. Адаптивне керівництво. Форми впливу та влади. Теорії лідерства. Типологія лідерства. Поняття стилю керування, фактори та передумови стилів керівництва. Критерії оцінки стилю менеджера.

Тема 13. Ефективність менеджменту. Видова класифікація ефективності організації: індивідуальна, групова, загально-організаційна. Особливості оцінки різновидів ефективності. Концепції визначення ефективності менеджменту в організації. Підходи до оцінки ефективності менеджменту в організації. Система показників економічної, організаційної ефективності менеджменту, їх склад і методи визначення. Напрями підвищення ефективності управління організацією. Відповідальності та етика у менеджменті. Культура менеджменту.

Модульний контроль.

Модуль 2.

Індивідуальне завдання - контрольна робота (РК) «Застосування лінійної багатофакторної моделі для дослідження та прогнозування виробничо-господарської діяльності підприємств України на прикладі підприємства (назва підприємства)»

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	денна форма			
	усього	у тому числі		
		л	п	с.р.
Модуль 1				
Змістовний модуль 1. Сутність, роль та еволюція менеджменту				
Тема 1. Сутність, роль та методологічні основи менеджменту.	10	4	2	4
Тема 2. Історія розвитку менеджменту.	8	2	2	4
Тема 3. Закони, закономірності та принципи менеджменту.	10	4	2	4
Тема 4. Функції та методи менеджменту.	8	2	2	4
Тема 5. Процес управління.	8	2	2	4
Тема 6. Планування як загальна функція менеджменту.	8	2	2	4
Тема 7. Організація як загальна функція менеджменту.	8	2	2	4
Модульний контроль	2	2		
Разом за змістовним модулем 1	60	18	14	28
Змістовний модуль 2.Функції, комунікації, ефективність та відповідальність				
Тема 8. Мотивування як загальна функція менеджменту.	12	4	2	6
Тема 9. Контролювання як загальна функція менеджменту.	8	2	2	4
Тема 10. Регулювання як загальна функція менеджменту.	7	2	1	4
Тема 11. Інформація і комунікації в менеджменті.	7	2	1	4
Тема 12. Керівництво та лідерство.	10	2	2	6
Тема 13. Ефективність менеджменту.	8	2	2	4
Модульний контроль	2	2		
Разом за змістовним модулем 2	50	14	10	26
Разом за модулем 1	110	32	24	54
Модуль 2				
Індивідуальне завдання – (РК)	10	-	-	10
Контрольний захід - іспит	-	-	-	-
Усього за 3 семестр	120	32	24	64

5. Теми семінарських занять

Не передбачені.

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тестування: відповідності індивідуальних особливостей людини професії менеджера; аналіз різних особливостей людини.	3
2	Ділові ігри по вибору претендентів на посади директора, керівника групи, замісника.	3
3	Розробка матриці функцій управління.	3
4	Аналіз зовнішнього середовища прямого впливу, вивчення фірм і аналіз економічних показників їх діяльності.	3
5	Аналіз конкретної ситуації «Удосконалення організаційної структури промислового підприємства»	3
6	Аналіз варіантів організаційних структур	3
7	Оптимізація чисельності апарату управління.	3
8	Ділові розрахунки. Задачі. Ситуації.	3
	Разом	24

7. Теми лабораторних занять

Не передбачені.

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Складання тестів для виявлення лідерів в групі.	6
2	Оцінка індивідуальних якостей.	8
3	Аналіз рівня членування загальних і спеціалізованих функцій управління.	6
4	Виконання розрахунків і підготовка до здачі.	8
5	Розробка та аналіз структури управління функціонального підрозділу.	10
6	Аналіз посадових інструкцій керівників.	8
7	Самотестування.	8
8	Виконання індивідуального завдання	10
	Разом	64

9. Індивідуальні завдання

1. Виконання розрахункової роботи (РР), передбаченої навчальним планом.

10. Методи навчання

Словесні (пояснення, розповідь, бесіда, навчальна дискусія та ін.); наочні (ілюстрування, демонстрування) та практичні (практичні роботи, індивідуальне опитування, тестування).

11. Методи контролю

Поточний, проміжний, підсумковий контроль, семестровий контроль (іспит, диф. залік).

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять у вигляді теоретичних співбесід, розв'язання практичних завдань.

Проміжний контроль проводиться у вигляді тестування здобувачів за основними розділами курсу.

Підсумковий контроль проводиться у вигляді захисту індивідуального завдання (РР).

Семестровий контроль – іспит.

12. Критерії оцінювання та розподіл балів, які отримують студенти

12.1. Розподіл балів, які отримують студенти (кількісні критерії оцінювання)

Складові навчальної роботи	Бали за одне заняття (завдання)	Кількість занять (завдань)	Сумарна кількість балів
Змістовний модуль 1			
Робота на лекціях	0...0,5	8	0...4
Виконання практичних робіт	0...5	4	0...20
Модульний контроль	0...20	1	0...20
Змістовний модуль 2			
Робота на лекціях	0...0,5	8	0...4
Виконання практичних робіт	0...5	3	0...15
Модульний контроль	0...20	1	0...20
Виконання і захист РР	0...17	1	0...17
Усього за семестр			0...100

Семестровий контроль (іспит) проводиться у разі відмови студента від балів поточного тестування й за наявності допуску до іспиту(наявність РР). Під час складання семестрового іспиту студент має можливість отримати максимум 100 балів.

12.2. Якісні критерії оцінювання

Необхідний обсяг знань для одержання позитивної оцінки:

- основні класифікації витрат;
- основні методи розрахунку та групування витрат;
- методичні підходи щодо обчислення та встановлення нормативів витрат;
- основні економічні заходи щодо управління витратами підприємства.

Необхідний обсяг вмінь для одержання позитивної оцінки:

- аналізувати витрати підприємства;
- самостійно складати звіти щодо дотримання нормативних показників витрат підприємства;
- розподіляти витрати за місцями та центрами відповідальності;
- самостійно обчислювати собівартість окремих виробів;
- розробляти програму управління витратами підприємства;
- здійснювати оптимізацію операційної системи підприємства за критерієм витрат;
- застосувати методів оцінювання: за собівартості запасів на підприємстві.

12.3 Критерії оцінювання роботи студента протягом семестру

Задовільно (60-74). Показати мінімум знань та умінь. Захистити реферат, індивідуальне завдання та здати тестування. Знати поняття і класифікацію витрат, функції системи управління витратами. Вміти застосовувати функцію витрат на практиці. Знати за якими місцями та центри відповідальності формуються витрати. Вміти застосовувати методи розподілу витрат між основними та допоміжними підрозділами. Знати методи обчислення собівартості одиниці продукції в однопродуктовому і багатостадійному виробництві, бази розподілу непрямих витрат, калькулювання у комплексних (сумісних) виробництвах. Знати методи контролю витрат і засоби стимулювання економії ресурсів на підприємстві. Розуміти сутність аналізу системи «витрати—випуск—прибуток» (CVP). Знати й вміти застосовувати

методи оцінювання матеріалів у запасах при відпусканні їх у виробництво, на продаж та іншому вибутті.

Добре (75-89). Твердо знати мінімум, захистити реферат, виконати розрахункову роботу, здати тестування поза аудиторну самостійну роботу. Продемонструвати в цілому високий рівень теоретичної підготовки згідно навчального плану, вміння застосовувати отримані знання в процесі аналізу поставленої проблеми тобто вирішувати завдання із застосовуванням функції витрат, обчислювати маржинальний прибуток і робити висновки щодо доцільності виробництва продукції. Розподіляти витрати між основними та допоміжними підрозділами за трьома методами. Обчислювати собівартість одиниці продукції на підприємствах різного типу. Розподіляти премії між працівниками підприємства за коефіцієнтом трудових витрат. Розподіляти витрати на змінні та постійні. Проводити CVP-аналіз. Застосовувати методи оцінювання: за собівартістю перших надходжень (FIFO), за собівартістю останніх надходжень (LIFO), за середньозваженою і нормативною собівартістю, ідентифікованою собівартістю і ціною продажу. Застосовувати альтернативні методи придбання устаткування – купівля (за рахунок власних коштів, кредиту), лізинг.

Відмінно (90-100). Підготувати й захистити реферат. Здати модулі з майже максимальною кількістю балів. Повністю знати основний та додатковий матеріал. Знати усі теми та уміти застосовувати їх. Орієнтуватися у підручниках та посібниках. Досконально знати всі методи й технології, які використовуються при вирішенні практичних завдань. Безпомилково виконувати та захищати розрахункову роботу в обумовлений викладачем строк з докладним обґрунтуванням рішень.

Шкала оцінювання: бальна і традиційна

Сума балів	Оцінка за традиційною шкалою	
	Іспит, диференційований залік	Залік
90 – 100	Відмінно	Зараховано
75 – 89	Добре	
60 – 74	Задовільно	
0 – 59	Незадовільно	Не зараховано

13. Методичне забезпечення

1. Менеджмент А.Г. Осиевский, О.М. Пархоменко и др... – Практикум – Харьков: Нац. аэрокосм. ун-т «Харьк. авиац. ин-т», 2004 - 91 с.

2. Управління машинобудівним підприємством: функції, організаційна структура, кадри / О.М. Пархоменко, О.Г. Осієвський. – Навч. посібник. – Харків: Нац. аерокосмічний ун-т «Харк. Авіа. Ін.-т», 2002 – 137 с.

3. Навчально-методичне забезпечення дисципліни "Менеджмент" для бакалаврів / Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т". - Харків, 2019. - 287 с. – режим доступу: http://library.khai.edu/library/fulltexts/doc/_1011Menedzhment.pdf що містить: конспект лекцій, збірник ділових ігор, збірник творчих завдань, тематика індивідуальних завдань, методичні рекомендації та завдання до виконання контрольної роботи, методичні рекомендації для підготовки до складання письмового іспиту, рекомендована література, інформаційні ресурси

4. Менеджмент [Електронний ресурс] : консп. лекцій/ А. В. Доронін. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2020. – 128 с.

14. Рекомендована література

Базова

1. Кузьмін О.Є. Основи менеджменту: підручник / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник. 2-е вид., випр., допов. – К.: Академвидів, 2007. – 464 с.
2. Кузьмін О.Є. Теоретичні та прикладні засади менеджменту: навч. посіб./ О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник, - 3-е вид., допов. І перероб. – Л.: Нац. Ун-т «Львів. політехніка» (Інфор. – видав. Центр «ІНТЕЛЕКТ+» Ін-ту післядипломної освіти); «Інтелект-захід», 2007. – 384 с.
3. Мазаракі А.А. Менеджмент; теорія і практика: навч. посіб./А.А. Мазаракі, Г.Є. Мошек, Л.А. Гомба та ін. – К.: Атіка, 2007. – 564 с.

Допоміжна

1. Складкевич В.П., Современный менеджмент (в схемах): опорный конспект лекций К.: МАУП, 2000 – 112 с. – К.
2. Цыпкин Ю.А., Локшинов А.Н., Эрнашвили Н.Д. Менеджмент: уч. Пособие для ВУЗов-М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001 – 439 с. – К.
3. Кравченко А.И. История менеджмента: Учебное пособие для студентов ВУЗов – М.: Академический проект, 2002 – 560 с. – К.
4. Осієвський О.Г. Основи менеджменту / О.Г Осієвський, І.В. Чумаченко. – Навч. посібник. – Харків: Нац. Аерокосм. Ун-т «Харк. Авіа. Ін.-т», 2007 – 128 с.